

*Мр Драгољуб М. Поповић, асистент
Правног факултета у Београду*

J. X. Бекер, AN INTRODUCTION TO ENGLISH LEGAL HISTORY, 2ND EDITION ED, BUTTERWORTHS, Лондон 1979. р. 477.

Писац ове књиге који је истовремено адвокат и универзитетски професор правне историје, наменио је своје дело студентима као основни уџбеник који студента прве године треба да упозна са историјом енглеског права, уводећи га тако у правне студије. Опрема књиге одговара њеној намени. Иза сваке главе писац упућује на ширу књижевност о обрађеном питању, на крају књиге дати су обрасци судских аката, као и обиман индекс појмова. Помоћ студенту предствљају и три табеле на почетку књиге. Прва даје преглед важнијих законодавних аката, друга судских пресуда, а трећа преглед енглеских владара од 1066. г. до данас. Лепо изражавање и течан стил посебно красе овај уџбеник.

Књига је подељена у два дела од којих сваки има по дванаест глава.

Први део говори о изворима права, судовима, њиховој организацији и поступку пред њима, као и о правничком позиву и правној књижевности англосаксонског права. Обрађујући сва ова питања писац доследно примењује историјску методу и приказује развитак поменутих установа у енглеском друштву. Развитак извора права у систему у коме судска пресуда још увек представља један од важних правних извора тесно је повезан са радом судова и њиховом организацијом. Писац стога најпре посебно приказује развој и рад средишњег краљевског правосуђа, оличеног у краљевом суду (*curia regis*). У главама које следе изложени су основни проблеми и форме судског поступка, јер је поступак пред краљевим судом одиграо главну улогу у развоју англосаксонске процедуре. Посебно су у овом делу књиге знамљиве четврта и пета глава, које говоре о форми тужби и поротном суђењу. У погледу облика тужбе развитак англосаксонског права донекле подсећа на римско право. Ово се нарочито односи на доба формуларног поступка у Риму. Ипак је у англосаксонском систему више дошла до изражаја снага јавне власти. Док је у Риму тужилац сопственим средствима приморавао туже-

ног да ступи пред претора, како би овај испунио формулу и предао спор арбитру на пресуђење, дотле је у средњевековној Енглеској тужилац у краљевској канцеларији у Вестминстеру куповао одређени writ (или *breveium*), који углавном одговара римској формули. Writ би затим био послат шерифу одређене грофовије који је био одговоран да туженог означеног дана приведе пред суд. Тако се и у англосаксонском праву развио систем посебних тужби, као и у римском праву. Развитак енглеског права у модерном добу био је опет сличан ономе у континенталном праву — наследнику римског система. Лагано је током прве половине прошлог века продирало схватање о генералној тужби. Најпре се уз традиционалне појединачне појавила и једнообразна формбула (*uniform writ*), у коју се уписивао појединачни облик тужбе. Затим је такво уписивање престало да буде обавезно и најзад, од 1875. године постоји само један облик writ-а. Али успостављањем начела генералне тужбе, појединачне тужбе нису изгубиле значај, нити су сва друга процесуална средства нестала. Зато писац наводи мисао славнога Мејтланда, који је казао, мислећи на англосаксонске правнике, да смо „ми сахрањили посебне тужбе, али да оне из својих гробова још увек владају нама”. Ова ситуација слична је оној у континенталном, па и у нашем праву, где се, упркос важењу начела генералне тужбе, у универзитетској настави и даље говори о појединим врстама тужби, а ове чак познају и поједини закони.

У петој глави првог дела писац говори о развоју енглеске пороте, фиксирајући у 14. век њен почетак као установе која врши функцију пресуђења. Дотле је порота била између ове своје потоње улоге и функције обезбеђења доказа. што се види и из третирања установе пороте код Бректона, кога писац наводи. Порота енглеског права је дакле имала сличан почетак као и средњевековна установа саклетвеника у нашем праву, чији је развитак међутим, био пресечен.

Следеће главе аутор је посветио најпре развоју канцеларовог правостућа које је дало други основни фонд енглеског права — право правичности (*equity*), затим концилијарним и црквеним судовима. Посебна глава посвећена је развоју вишестепености у правостућу.

За овим долазе завршне главе првог дела које говоре о правничком позиву, правној књижевности и стварању права. Од ових, глава о правничком позиву је посебно занимљива, јер излаже не само историју правничког реда (*serjeants-at-law*) и његов положај у средњевековном енглеском друштву, већ сажето приказује и повест правничког образовања у Енглеској.

Други део је такође подељен у дванаест глава. Док прве три говоре о својини на непокретностима, посебно о земљишној својини следеће две су посвећене контракту и квазиконтракту, да би, после главе која говори о својини на покретним стварима, четири главе биле посвећене цивилним деликтима, потом једна породичном и на крају једна кривичном праву. Већ из овог кратког набрајања се види која су пита-

ња највише занимала англосаксонске правнике. То је у првом реду компликовани систем земљишне својине, који представља материју у којој су се огледала готово сва најславнија имена енглеске правне прошлости. Писац кондензовано и јасно излаже сложени систем својине на непокретностима у англосаксонском праву у коме су капиталистички производни односи усклађени са старим феудалним својинским облицима. Другу област која је у англосаксонском праву имала живљи развитак него у римско-континенталном систему, представљају цивилни деликти. Њиховим различитим врстама посвећене су чак четири главе. Ово је истовремено један од сектора на коме је англосаксонско право извршило утицај на континент. Примера ради може се поменути сузбијање мснопола и нелојалне утакмице у привреди, где најстарији преседани потичу још из 15. односно 16. века.

Од осталих грана права ваља поменути уговорно право, чија је теорија у Енглеској још у 19. веку била релативно слабо развијена и служила се континенталним узорима, као на пример Потјевом „Расправом о обавезама” која је у Енглеској објављена 1806. г. Потјеово дело било је чак пред енглиским судовима цитирано као извор права све до наших дана. Писац иронично примећује да је тек по ступању Британије у Европску заједницу, енглески суд у једном спору пресуђеном 1972. г. одбио да призна томе делу ауторитет правног извора.

Посебну вредност Бејкеровог уџбеника представља напор аутора да развитак посматраних установа прати све до савременог права, што је сасвим разумљиво, па и неопходно у правном систему у коме је историја норме уткана у позитивно-правни поредак. Бејкер није присталица историјско-материјалистичке методе у истраживању историје. Међу тим, упркос томе, он повест енглеског права доводи у везу са енглеском социјалном историјом, те развитак англосаксонских правних установа објашњава и приказује кроз развој политичких и економских односа у енглеском друштву.

Због ученог излагања и због обиља података које садржи ова ће књига код нас занимати не само историчара, већ и компаратисту, а и правника-практичара који долази у додир са англосаксонским правом.